

Guide för behovsanalys - föräldraskapsstöd

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF)

Guide för behovsanalys – föräldraskapsstöd v. 1

November 2018

Att arbeta med kartläggning och analys av behov inom föräldraskapsstödsområdet

Vad är föräldraskapsstöd?

Den 30 augusti 2018 fattade regeringen beslut om en ny nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd (dnr S2018/04678/FST). I strategin anges att "föräldraskapsstöd är insatser, aktiviteter och verksamheter riktade till föräldrar som stärker föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn".

Regeringen anger också att det utvecklingsarbete ska ske inom ramen för strategin ska ske inom befintliga ansvarsstrukturer genom de samhällsliga aktörer som finns på området, så som kommuner, landsting, regioner och organisationer inom det civila samhället. Arbetet involverar många och målet är att få till en sammanhängande kedja av insatser som ska kunna erbjudas föräldrar under barnets hela uppväxt 0-18 år.

En behovsanalys inom föräldraskapsstödsområdet bör därför vara tvärssektoriell och involvera alla aktörer som kan vara relevanta utifrån den inriktning eller avgränsning som valts för analysen. Att involvera flera aktörer främjar också en förankring, och skapar förutsättningar för att resultatet mottas på ett bra sätt i organisationen.

Varför ska man göra en behovsanalys?

Ett första kriterium för att ett utvecklings- eller förändringsarbete ska leda till en förbättring är att det ska svara mot ett befintligt behov hos den målgrupp man ska arbeta med. För att verkligen förstå och kunna belägga behoven på ett område krävs en ordentlig genomgång av tillgänglig information, såväl kvantitativ¹ som kvalitativ². Det är som tidigare nämnts en fördel om behovsanalysen utförs gemensamt över förvaltnings- eller

¹ Kvantitativa data är mätbara i siffror och kan grupperas i kategorier. Ambitionen är att resultatet ska kunna generaliseras från en mindre representativ grupp till en större population. Exempel på dataunderlag är enkätundersökningar med slutna alternativ, mätvärden och strukturerad observation från kontrollerade experiment, befolkningsstatistik i epidemiologiska studier mm.

² Kvalitativa data är beskrivande och inbjuder till tolkning. Forskaren vill inte enbart fånga fenomen eller människors handlingar utan även tolka dessas innebörder. Exempel på dataunderlag är beslutsdokument, intervjuer och enkäter med öppna svar från ett fåtal personer eller en fallstudie, som tolkas textkritiskt.

verksamhetsgränser, då målgruppen sällan enbart finns inom ett "stuprör" och olika verksamheter kan ha olika information som är värdefull att beakta.

"Föräldrar" som målgrupp

Inom föräldraskapsstödsområdet är målgruppen inte alltid självklar. "Föräldrar" är ingen homogen grupp utan består av ett flertal undergrupper, exempelvis biologiska föräldrar, vårdnadshavare, familjehemsföräldrar, bonusföräldrar, god man, nyanlända föräldrar eller föräldrar till barn med särskilda behov. Många gånger är behoven hos de olika grupperna likartade, men inte alltid. De kan i vissa fall ha olika behov vad gäller information, handledning och/eller praktiskt stöd i sitt föräldraskap.

På grund av detta kan det vara en god idé att inledningsvis tydliggöra vilken eller vilka grupper av föräldrar som ska ingå i behovsanalysen, och avgränsa arbetet därefter.

Checklista innan arbetet med behovsanalysen startar:

- Beslut/mandat om genomförande av behovsanalys finns
- Syfte med behovsanalysen är klargjort – vad ska informationen användas till?
- Arbetsgrupp (gärna tvärssektoriell och med deltagare från olika nivåer i organisationen) för genomförande är tydliggjord
- Tidsplan för genomförande finns, inklusive hur mycket arbetstid analysen får ta i anspråk (kom ihåg att värdera tid för både kvantitativ och kvalitativ datainsamling och -analys)
- Vilken politisk- eller ledningsfunktion som ska ta emot resultatet är tydliggjort
- Målgrupp för analysen är specificerad (var gärna så specifik som möjligt)

Tips!

Liera dig med andra processledare, strateger eller utvecklare i organisationen.

Ta reda på vilka verksamhets- och analyssystem som redan finns tillgängliga för att undvika onödigt extra arbete.

Hur går man tillväga?

1. Inventera befintlig data

Det första steget i en behovsanalys är att inventera vilka datakällor som redan finns, och bedöma om de behöver kompletteras med egna datainsamlingar. Vilken information kan exempelvis nationella rapporter ge om läget på regional eller lokal nivå, och vilken data finns i de egna verksamhetssystemen? Vilken eller vilka typer av information har vi? (se

tabell 1 på nästa sida för exempel). Är detta de data vi behöver, eller saknas någon information?³

Olika typer av indikatorer ger information om olika delar av välfärdssystemet, och kan därmed ge olika underlag i en behovsanalys. Beroende på vad man vill undersöka kan man titta på verksamhetens förutsättningar och resurser, metoder och arbetssätt som används i verksamheten, resultat som uppnås och/eller effekter för målgruppen. Som visas i tabell 1 nedan kan det finnas flera begrepp som används synonymt kring mått och indikatorer. Exempelen i den högra kolumnen illustrerar de olika måttens användbarhet.

Tabell 1. Beskrivning av olika typer av mått.

Typ av mått	Mäter	Exempel på indikatorer
<i>Struktur (struktur- eller resursmått)</i>	Verksamhetens förutsättningar	Antal yrkespersoner utbildade i föräldraskapsstödsprogram X. Lokaler för gruppträffar. Uppdaterat utbildningsmaterial.
<i>Process (process- eller aktivitetsmått)</i>	Metoder och arbetssätt	Antal utskickade inbjudningar till föräldrar. Antal planerade gruppträffar.
<i>Resultat (resultatmått)</i>	Resultat av de genomförda aktiviteterna	Antal genomförda gruppträffar. Antal genomförda självskattningar av föräldraförmåga innan start samt vid sista träff. Andel av de inbjudna föräldrarna som deltar i minst tre gruppträffar. Antal mammor respektive pappor som deltar.
<i>Effekt (effekt- eller utfallsmått)</i>	Effekter för målgruppen/rna	Andel föräldrar som skattar sin föräldraförmåga högre än innan gruppträffarna på exempelvis PSOC ⁴ .

Efter en första inventering av datakällor kan en första sammanställning av information göras. Denna sammanställning fungerar som ett underlag inför nästa steg.

2. Värdera informationen gemensamt

Att titta på sammanställningen från steg 1 i behovsanalysen och väga samman informationen i arbetsgruppen är en viktig del i processen mot en gemensam helhetsbild av målgruppens behov. Fundera gemensamt kring:

³ Exempel på datakällor finns i Bilaga 2.

⁴ Parenting Sense of Competence Scale (PSOC). Ett strukturerat formulär som består av 15 frågor. PSOC ska ge svar på i vilken grad föräldrar känner sig bekväma och kompetenta att hantera barns problem (Johnstone och Mash, 1989). Se till exempel <https://researchingparents.wordpress.com/2013/02/15/parenting-sense-of-competence-psoc/>

- Är det några indikatorer som sticker ut, positivt eller negativt?
- Kan man se skillnader mellan olika grupper? (kan man utläsa vilken eller vilka grupper som har störst behov?)
- Hur ser trenden ut över tid?

Utifrån den gemensamma diskussionen kan arbetsgruppen sedan enas om vilken information som eventuellt saknas för att få en helhetsbild av behovet. Det kan även vara så att det behövs olika information om behov på olika nivåer i organisationen, det vill säga att politiker behöver en typ av information medan de som arbetar i verksamheten behöver en annan, vanligtvis mer detaljerad, typ av information.

Efter den första diskussionen kan man ibland behöva förankra nästa steg hos ledning eller motsvarande. Ska man fokusera på vissa indikatorer och göra fördjupade analyser kring dem (avgränsning), eller är det önskvärt att försöka hålla behovsanalysen bred så att så många aktörer som möjligt känner sig berörda? En diskussion med ansvarig ledning eller uppdragsägare är ytterligare ett led i att förankra arbetet på rätt organisatorisk nivå, och förbereda de ansvariga för att ta emot resultatet av behovsanalysen när den är klar.

3. Komplettera kvantitativ data med kvalitativa berättelser och beskrivningar

Ofta ger kvantitativa data som man kan hitta i nationella register, rapporter och regionala och lokala verksamhetssystem bara en del av bilden. Kvantitativ information kan svara på frågor som "hur många", "när" eller "vilka" men inte "varför" eller "på vilket sätt", och för att få en mer nyanserad bild av nuläge och utveckling kan denna behöva kompletteras med information från målgruppen eller från verksamhetsföreträdare. Den första sammanställningen av data som gjordes i steg 2 används med fördel som underlag för intervjuerna. Det ger samtalet en bra utgångspunkt och möjligheten att dyka djupare i eventuella frågeställningar som uppkommit.

- Samtal med målgruppen (föräldrar eller barn) ger värdefull information om deras syn på behoven. Överensstämmer deras uppfattning med den bild ni fått fram genom er sammanställning?
- Även verksamhetsföreträdare har viktig information som kan berika analysen. Även de kan, utifrån sitt perspektiv, bekräfta eller motsäga bilden som den första sammanställningen gett. De kan även bidra med kunskap om vilka föräldraskapsstödande aktiviteter eller insatser som finns som tillmötesgår de behov man sett.
- Diskutera även i arbetsgruppen om det finns fler aktörer som kan vara intressanta att prata med? Exempelvis intresse- eller brukarorganisationer, privata eller ideella aktörer, statliga myndigheter såsom polis, rättsväsende m fl.?

För att samla in kvalitativ information kan man göra individuella intervjuer eller samla en mindre grupp (fokusgrupp). Tänk på att avsätta rimligt med tid för genomförandet av dessa, samt fundera på hur informationen ska dokumenteras. Det kan vara en fördel att vara två intervjuare i rummet, så kan den ena leda samtalet och den andra sköta inspelning eller skriva stödanteckningar.

Samla den totala behovsbilden i en slutrapport

När kvalitativa data samlats ihop sammanställs denna tillsammans med statistik i en rapport som beskriver nuläge och behov hos den målgrupp man valt. Det är bra om man i arbetsgruppen når en samsyn kring vilka de verkliga behoven är, för att kunna presentera ett förslag på nästa steg till ansvarig ledning.

Förslag på konkreta åtgärder, insatser eller aktiviteter utifrån vad behovsanalysen visat uppskattas ofta av beslutsfattarna, och det är även en fördel om man kan beskriva vad dessa kommer att innebära i ekonomiska och organisatoriska termer. Vissa identifierade behov kan kanske tas om hand inom ramen för ordinarie verksamhet, som en del i den ordinarie verksamhetsutvecklingen, medan mer omfattande satsningar kan krävas för att kunna möta andra behov. Resultatet från behovsanalysen ska vara vägledande för planeringen av det fortsatta arbetet.

Kom ihåg att olika aktörer kan uppfatta olika behov som angelägna, och i vissa fall kan en gemensam prioritering och/eller ansvarsfördelning behöva göras.

4. Förankra behovet och besluta om nästa steg

När slutrapporten för behovsanalysen är klar ska den lämnas till ansvarig beslutsfattare. Beroende på vilken inriktning man valt kan mottagaren av rapporten finnas på olika nivåer i en organisation. Det är dock viktigt att resultatet av analysen och beslut om vad den ska leda till hamnar på rätt nivå för att undvika att ansvaret för en utveckling av föräldraskapsstödet hamnar hos en enskild medarbetare.

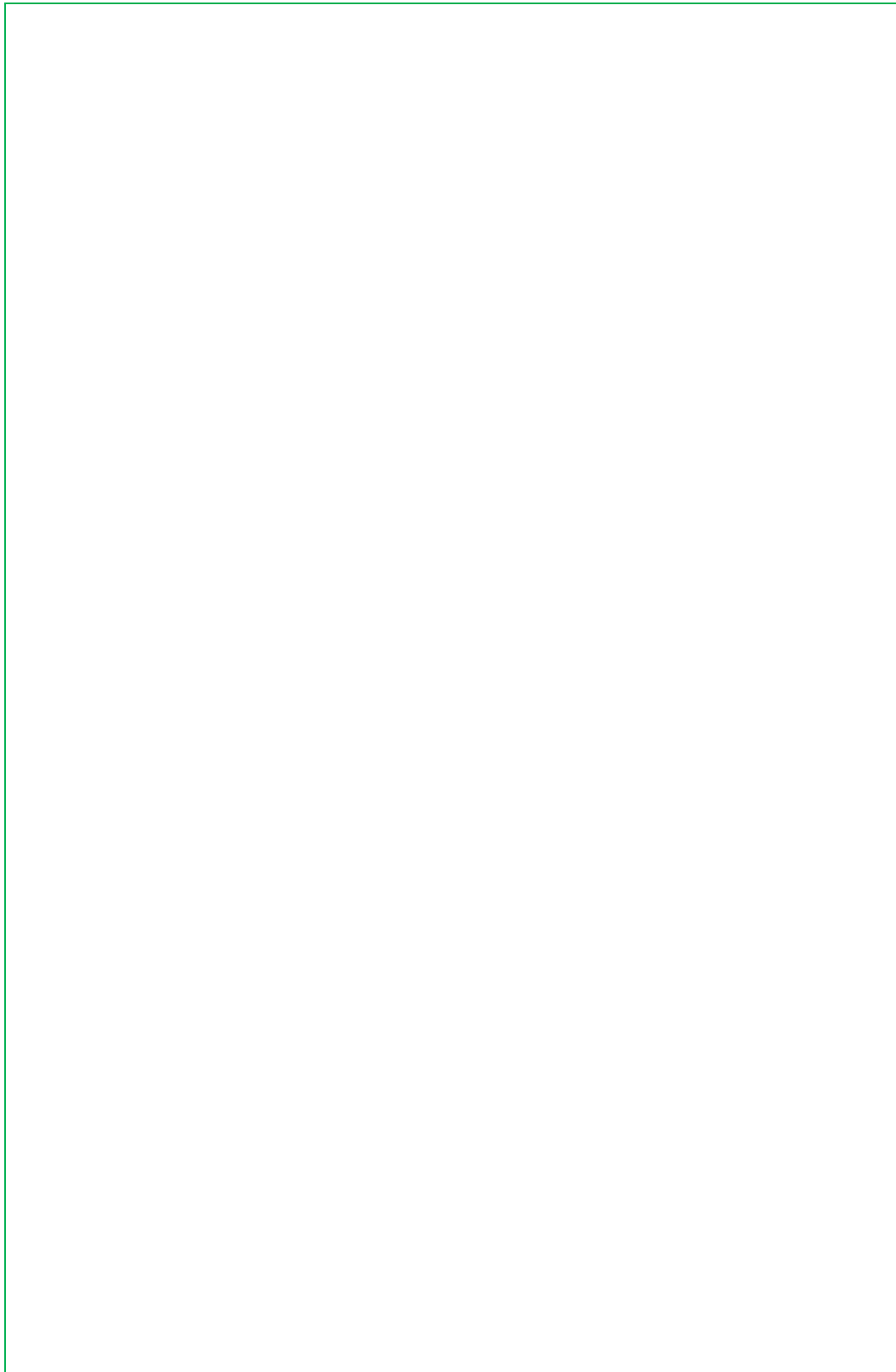
När resultatet presenteras för ansvariga beslutsfattare kan det även hos dem behövas en gemensam diskussion. Målet är att man når samsyn i organisationen kring hur behovet ser ut, för att sedan kunna enas om vilka insatser detta ska leda till och hur dessa ska resurssättas.

Bilaga 1. Mall för behovsanalys

Inventera befintlig data

Vilka datakällor finns på nationell nivå som kan ge information om nuläget på regional och/eller lokal nivå gällande den aktuella målgruppen? Vilka egna undersökningar eller verksamhetsstatistik finns att tillgå? (se bilaga 2 för exempel).

Efter en första inventering av kvantitativa datakällor kan en första sammanställning av nuläge och behov för den aktuella målgruppen göras.

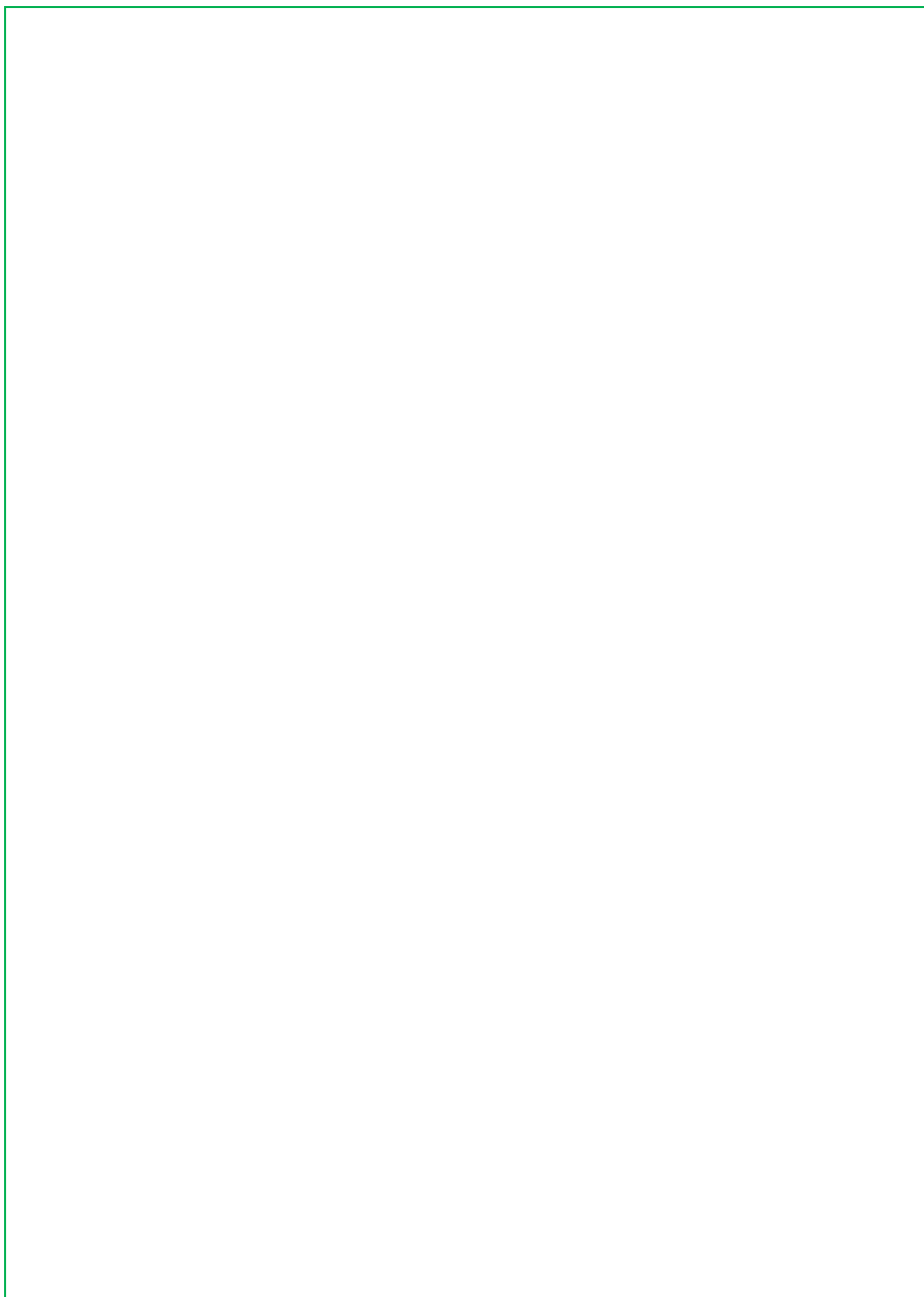

Värdera informationen gemensamt och fatta beslut om nästa steg

Utifrån ovan sammanställning av tillgänglig data, vad blir nästa steg? Behöver befintlig information kompletteras med egna datainsamlingar?

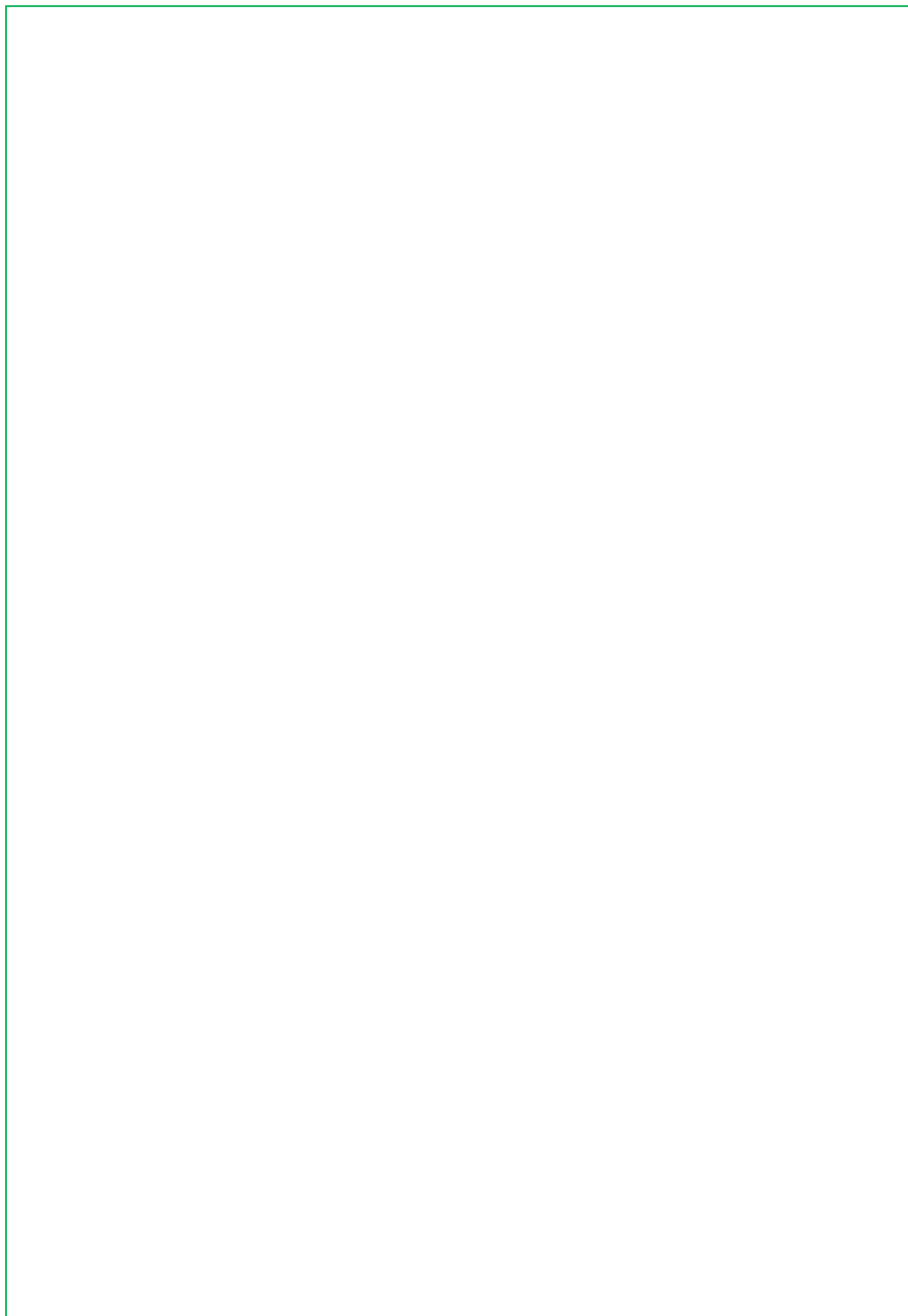
Komplettera kvantitativ data med kvalitativa berättelser och beskrivningar

För att nyansera statistiken behövs information från målgrupp och/eller personal inom den verksamhet som berörs. Intervjuer eller fokusgrupper kan svara på frågan om varför det ser ut på ett visst sätt.

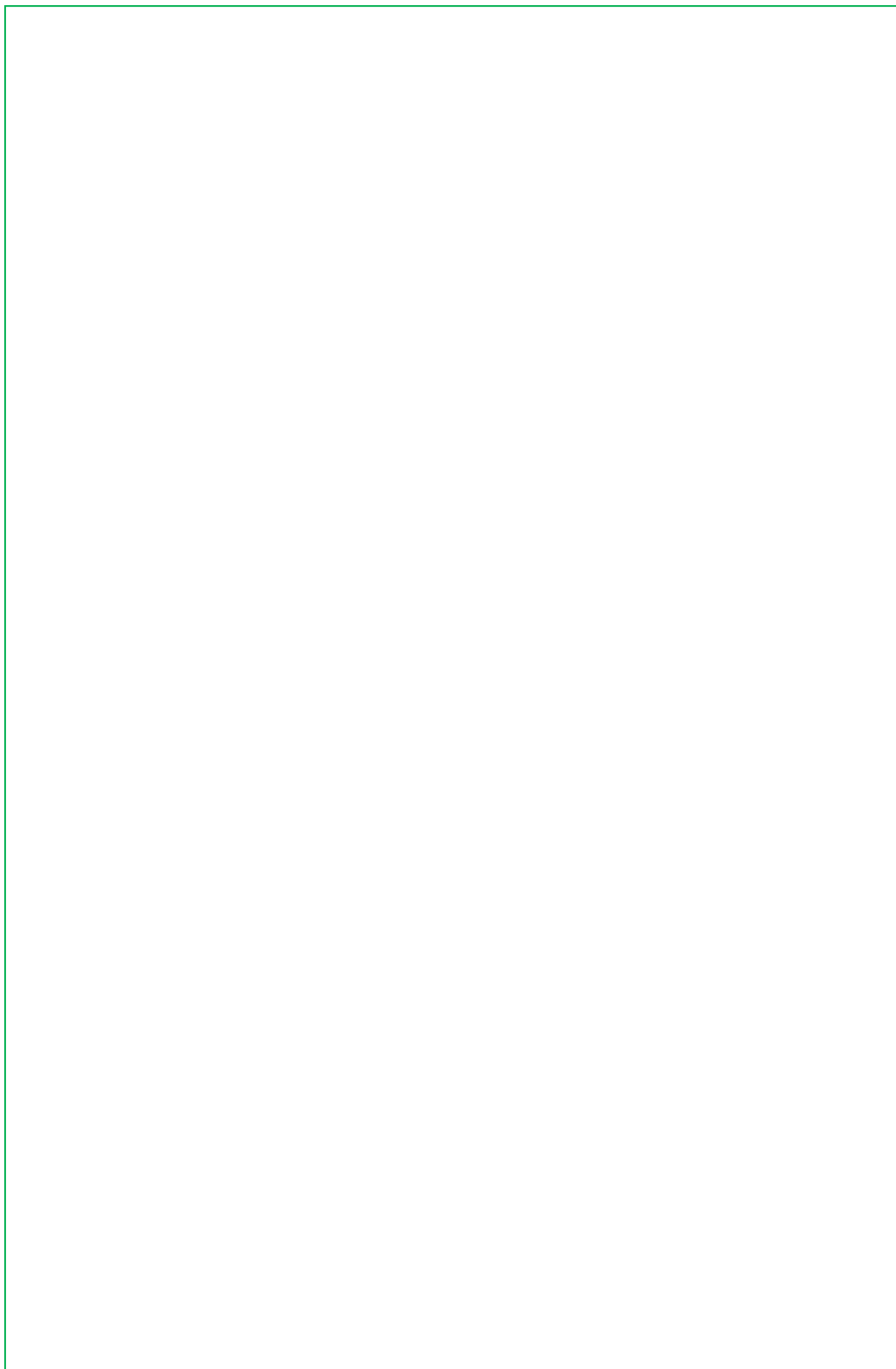
Sammanställ slutrapport för behovsanalysen

Efter att den kvalitativa delen av behovsanalysen är genomförd kan en slutlig sammanställning av nuläge och behov för den aktuella målgruppen göras. I slutrapporten bör det även framgå hur analysen genomförts, samt vilka insatser arbetsgruppen föreslår framåt.

Förankra behovet och besluta om nästa steg

När slutrapporten för behovsanalysen är klar ska den förankras och kommuniceras.

Bilaga 2. Exempel på datakällor

Nationella datakällor

Nationell datakälla	Kommentar
<p>Barnhälsoindex för Sveriges kommuner. En uppsättning indikatorer för barns hälsa. SKL 2014. http://barnhalsoindex.se/files/BHI_Rapport.digital.pdf</p>	<p>Rapporten utgår ifrån barns hälsa och livsvillkor. Den kan ge en första fingervisning om barns behov, men bör kompletteras med nutida data samt med indikatorer från fler datakällor. Rapporten ger en bra bild över hur arbetsprocessen för att arbeta fram indexet såg ut.</p>
<p>Öppna jämförelser: Social barn- och ungdomsvård. Socialstyrelsen. http://www.socialstyrelsen.se/oppna-jamforelser/barnochunga</p>	<p>En årlig undersökning som ger möjlighet att jämföra kommuner. Data presenteras i en excel-fil och en Guide för att tolka resultaten finns att ladda ner. Innehåller information om huruvida socialtjänsten erbjuder föräldrastöd i grupp (ja/nej), om de använder någon bedömningsmetod för föräldraförmåga (ja/nej) samt andelen barnfamiljer med långvarigt ekonomiskt bistånd. Data ger en övergripande bild men behöver kompletteras med mer information från socialtjänsten lokalt.</p>
<p>Öppna jämförelser: Jämlik vård 2016. Kvinnors hälso- och sjukvård. Fördjupningsrapport. http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20402/2016-11-10.pdf</p>	<p>Rapporten innehåller fördjupade analyser för några indikatorer inom graviditets- och förlossningsvård och möjliggör jämförelser mellan län. Resultaten redovisas uppdelat på landsting, utbildningsnivåer, åldersgrupper, födelsebakgrund och utveckling över tid. Rapporten kan ge en övergripande bild av potentiella målgrupper för ett stärkt stöd i föräldraskapet, men behöver kompletteras med indikatorer från fler datakällor.</p>
<p>Öppna jämförelser: Folkhälsa. SKL 2014. https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7585-159-4.pdf?issuusl=ignore Tabellbilaga: https://skl.se/tjanster/merfranskl/oppnajokamforelser/folkhalsa/tabellbilagoroppnajokamforelserfolkhalsa.1127.html</p>	<p>Rapporten innehåller övergripande beskrivningar av utvecklingen inom ett antal områden, bland annat rök- och snusvanor hos blivande mammor, riskkonsumtion av alkohol i hushållet, och stöd till unga föräldrar nämns som ett utvecklingsområde. Tabellbilagan visar utfallsdata inom folkhälsoområdet på kommunnivå. Informationen gäller den vuxna befolkningen, vilket kan ge en fingervisning om inom vilka områden insatser kan behövas. Data behöver dock kompletteras med indikatorer från fler datakällor samt lokala beskrivningar av nuläget.</p>
<p>Skolelevers drogvänor. CAN 2017. https://www.can.se/contentassets/ecfd5e3001d842ada7bdcfcc941bb15b/skolelevers-drogvänor-2017.pdf Tabellbilaga: https://www.can.se/Publikationer/rapporter/skolelevers-drogvänor-2017/</p>	<p>En nationell, årlig undersökning av skolelever i åk 9 och år 2 på gymnasiet. Innehåller information om elevernas upplevda förhållande till sina föräldrar, andelen elever som upplevt negativa konsekvenser av föräldrars alkoholkonsumtion och andelen som växer upp i s.k. missbruksmiljöer. Vissa av indikatorerna är nedbrutna på grupper av län (Stockholm, Västra Götaland, Skåne, Södra Sverige, Mellersta Sverige, Norra Sverige). Data behöver kompletteras med indikatorer från fler datakällor samt lokala beskrivningar av nuläget.</p>
<p>Statistikdatabas för graviditeter, förlossningar och nyfödda. Socialstyrelsen.</p>	<p>Nationell statistikdatabas där det finns möjlighet att ta fram data nedbrutet på landsting, moderns ålder, först- eller</p>

<p>http://www.socialstyrelsen.se/statistik/statistikdatabas/graviditeter-forlossningarochnyfodda</p>	<p>omfödelskor samt per år. Innehåller bland annat information om familjesituation och tobaksvanor under graviditeten. Registret innehåller inga specifika indikatorer på föräldraskapsstöd men kan ge en överblick över mödravården. Data behöver kompletteras med indikatorer från fler datakällor samt lokala beskrivningar av nuläget.</p>
<p>Graviditetsregistrets årsrapport 2016, tema psykisk ohälsa.</p> <p>https://www.medscinet.com/GR/uploads/hemsida/dokumentarkiv/GR_Arsrapport_2016_2.1.pdf</p>	<p>Rapporten innehåller övergripande information om mödrhälsovården under åren 2016-2017. Inkluderar indikatorn "Föräldrastöd i grupp", samt ett kortfattat avsnitt kring föräldrastöd och förstfödelskor med psykisk ohälsa presenterat per landsting. Rapporten ger en övergripande bild av föräldrastöd inom mödravården på länsnivå. Data behöver kompletteras med indikatorer från fler datakällor samt lokala beskrivningar av nuläget.</p>
<p>Kolada – kommun och landstingsdatabasen.</p> <p>https://www.kolada.se/?_p=workspace/nt</p>	<p>Nationell statistikdatabas som innehåller nyckeltal från kommuner och landsting. Innehåller bland annat information om föräldrapenningdagar som tas ut av män/kvinnor, andel ensamstående föräldrar med barn upp till 17 år och andel barn med föräldrar som har sjuk- eller aktivitetsersättning alternativt är långtidsarbetslösa. Statistiken kan brytas ned på landsting eller kommun (beroende på indikator) men behöver kompletteras med data från andra källor samt lokala beskrivningar av nuläget för att få en mer nyanserad bild av behovet hos en enskild målgrupp.</p>
<p>Försäkringskassans statistik.</p> <p>https://www.forsakringskassan.se/statistik/barn-familj</p>	<p>Försäkringskassan samlar sin statistik om barnbidrag, bostadsbidrag, graviditetspenning, föräldrapenning, jämställdhetsbonus, tillfällig föräldrapenning och underhållsstöd. Data går att hämta nedbrutet på län, kommun och ålder beroende på indikator. Informationen kan ge en övergripande bild av hur de olika bidragen fördelas, exempelvis andel föräldrar som delat lika (40/60) på föräldrapenningdagarna när barnet fyllt 2 år och föräldrapenning fördelat utifrån yrke.</p>

Regionala och lokala datakällor

Regional datakälla	Kommentar
<p>Mödra- och barnhälsovårdens årsrapporter.</p>	<p>Många landsting/regioner tar fram årsrapporter för mödra- och barnhälsovården i länet. I dessa finns information om bland annat mödrhälsovårdens föräldragrupper, hembesök och användningen av EDPS för screening av psykisk ohälsa hos föräldrar. Informationen är ofta övergripande och kan behöva kompletteras med statistik nedbruten per vårdenhets och information från andra datakällor. För att ta del av länens årsrapporter, kontakta respektive landsting/region.</p>
<p>Liv och Hälsa (Landstingen i Uppsala, Sörmland, Västmanland, Värmland och Örebro).</p>	<p>Undersökningen Liv och Hälsa skickas ut till personer 18-29, 30-69 och 70 år och äldre. Undersökningen ger information om vilka respondenterna bor tillsammans med, om man får ekonomisk hjälp av föräldrar eller annan närstående, nuvarande sysselsättning inkl. föräldraledighet.</p>

	Undersökningen ger möjlighet att korsköra information om hälsa och livsvillkor med vissa bakgrundsvariabler.
<i>Regional jämställdhetsstatistik, SCB/Länsstyrelsen</i>	Länsstyrelserna har det regionala uppdraget att arbeta med jämställdhetspolitiken. Varje länsstyrelse har möjlighet att beställa regional jämställdhetsstatistik från SCB som ger en övergripande bild av hur jämställdheten ser ut i respektive län.
<i>SCB:s kommunfakta, temapaket Barn och familj (beställs via SCB). http://www.scb.se/vara-tjanster/regionala-statistikprodukter/kommunfakta/</i>	SCB:s kommunfakta ger övergripande information om kommunen och dess invånare. Ett särskilt temapaket i form av ett faktablad med statistik om barn och familj kan beställas för 1000 kr. Faktabladet ger information om t ex olika familjekonstellationer, andel hemmaboende ungdomar efter ålder, andel barn som bor med båda föräldrarna, födelseland för barn 0-17 år mm. Informationen ger en övergripande bild av familjer och barn per kommun, men behöver kompletteras med mer lokal statistik för att kunna säga något om enskilda målgrupper.
<i>Ungdomsenkäten LUPP (lokal uppföljning av ungdomspolitiken), MUCF. https://www.mucf.se/infor-arbetet-med-lupp</i>	Lupp är en enkät för att kommuner, stadsdelar eller regioner ska få kunskap om ungas situation, deras erfarenheter och synpunkter. Den finns i tre versioner, 13-16 år, 16-19 år och 19-25 år. Många kommuner gör undersökningen varje år eller med två eller tre års intervall. I en del regioner går kommunerna ihop och gör LUPP länsvis. Enkäten innehåller bland annat information om huruvida man är orolig för sina föräldrars ekonomi, om det finns fritidsintressen man skulle vilja utföra men familjen säger nej, vilket förtroende man har för vuxna, om man känner sig trygg hemma, om man känt sig orättvist behandlad av familj/släkt mm.
<i>Familjecentraler. FFFF. http://familjecentraler.se/dokumentation_typ/utvarderingar/</i>	Utvärderingar av vissa familjecentralers verksamhet finns att hämta på FFFF:s hemsida. Rapporterna bör kompletteras med familjecentralernas egen statistik, årsrapporter och eventuella intervjuer med anställda och besökande föräldrar för att få en uppdaterad helhetsbild av verksamheten.
<i>Brukarundersökningar i socialtjänst och LSS</i>	De flesta kommuner gör lokala brukarundersökningar inom socialtjänstens och LSS-området. Ta kontakt med de lokala kontaktpersonerna för att få reda på vilka frågor som ställs kring föräldraskap och kommunens stöd, samt för att ta del av resultatet.
<i>Skolundersökningar, föräldraenkäter</i>	Inom ramen för kvalitetsarbetet inom kommun görs även ofta elev- och föräldraenkäter, där de får möjlighet att uttrycka sina åsikter. Ta kontakt med den lokala kontaktpersonen för att få reda på vilka frågor som ställs kring föräldrasamverkan och föräldramöten samt för att få ta del av resultatet.
<i>Hälsosamtal i skolan</i>	Elevehälsans skolsköterska har ansvaret för hälsosamtal med eleven. Dessa genomförs i förskoleklass, åk 4, 7 eller 8 samt i gymnasiet år 1. Hälsosamtalet inkluderar frågor om skolsituation, familj, vänner och bekanta samt kring levnadsvanor. För att få reda på om statistik på gruppnivå (avidentifierad) finns tillgänglig, kontakta den lokala kontaktpersonen för skolutveckling.

MYNDIGHETEN FÖR
FAMILJERÄTT OCH
FÖRÄLDRASKAPSTÖD